

teret, qui thesauros aliaque ad cultum Dei destinata, dirigentibus sacerdotibus, portarent in via, juxta præscriptum legis, secundum quod onera sacra portare debebant levitæ.

ÿ. 16: *Itaque misi Eleazer, et Ariel, etc., sapientes.* Teste Menochio, in hebræo est *mevinim*, quod significat sapientes, intelligentes, peritos legis, et legem docentes. Unde videtur hic exprimi officium levitarum, nempe quod populum docere deberent. Hinc Esdræ II, cap. VIII, 7, ubi habemus in Vulgata: *Levitæ silentium faciebant in templo ad audiendam legem, ex hebræo verti potest: Levitæ intelligere faciebant populo legem, ubi etiam eadem vox mevinim repetitur.* Vide etiam eodem cap. ÿ. 9. Libro etiam II Paral., cap. XXXV, 3, ubi legimus: *Levitæ quoque ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, etc.,* sic verti potest ex hebræo: *Et dicit levitæ, intelligentibus, seu intelligere facientibus Israel, etc.,* ubi eadem vox hebraica habetur.

CAPUT IX.

Esdras audiens illicita quorundam cum gentibus connubia, scissis vestibus luget coram Domino, eum deprecans, ut iram suam a populo avertat.

PROPONUNTUR, ET RESOLVUNTUR ALIQUÆ QUESTIONES.

Quæres 1. quo sensu sint intelligenda verba illa ÿ. 2: *Manus etiam principum et magistratum fuit in transgressione hac prima.*

R. Vox prima conjungi potest cum voce *transgressione*, ita ut vox prima sit ablativi casus; tuncque significat illa sententia, quod hæc fuerit prima transgressio legis post reditum ex captivitate, quod duxerint uxores alienigenas, non tantum plebei, etc., sed etiam principes et magistratus. Melius tamen illa vox prima conjungitur cum voce *manus*, et sic sensus est: Manus principum et magistratum fuit prima in hac transgressione; id est, ipsi principes et magistratus primo contraxerunt similia matrimonia, et eorum exemplo etiam alii fuerunt inducti ad eadem contrahenda. Et hic est genuinus sensus hujus loci, ut patet ex hebræo et LXX, juxta quos sic legitur: *Manus principum et magistratum prima fuit in hac prævaricatione.*

Q. 2. quid hic ÿ. 8 intelligatur per paxillum, et ÿ. 9 per sepem, dum dicitur primo loco: *Et daret nobis paxillus in loco sancto ejus, et secundo loco: Daret nobis sepem, etc.*

R. per paxillum intelligi posse locum firmum, seu firmamentum aut fulcimentum, ut habent LXX. Vox hebræa *jathed* palum, paxillum, et clavum significat. Vel ergo sumit metaphoram a baculo, seu scipione, quo quis utitur ad pedes fulciendos, gressumque in via lubrica firmandum; vel a paxillis, quibus firman- tur tabernacula et tentoria tensis funibus, et paxillis in terram defixis; cui explicationi favet quod legimus Isaïæ XXXIII, 20, ubi dicitur: *Oculi tui videbunt Jerusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus*

in sempiternum, et omnes funiculi ejus non rumpentur. Eadem metaphora utitur idem propheta cap. XXII, 23, et cap. LII, 2, per quam designare vult, quod sicut tabernaculum, vel tentorium immotum manet, etc., quandiu tensis funibus paxilli terræ infixi manent, nec aliquid incommodum ab aeris injuriis obvenire potest illi qui in tabernaculo demoratur, etc.; ita promittit quod Jerusalem stabilis sit futura, divinitus protecta, etc. Vel denique metaphora sumitur a clavis et paxillis qui figuntur in lit- toribus, circumcirca quos navium volvuntur rudentes ad easdem firmandas, ne astu aquarum abripiantur, aut ultra modum jactentur. Hanc explicationem, teste Menochio, sequitur versio Tigurina.

Ante correctionem sextinam loco vocis *paxillus* legebatur *pax illius*: sed recte juxta hebræa, et græca exemplaria in Bibliis sextinis restituta est vox *paxillus*, sicut et in versu sequenti pro dissyllabo *sepem* legi solebant monosyllabum *spem*; sed juxta eadem exemplaria correctio facta est: sensus enim est idem cum præcedenti; scilicet ut daret eis Dens sepem, seu munimentum firmum contra irruptiones hostium, metaphora sumpta a sepibus, quibus feræ et fures arcentur ab hortis.

Dum insperato hoc reductionis populi, et ædificati templi beneficio Esdras dicit ibidem *illuminari oculos*, significare vult, quod omnes reducees summe gavisii sint; sicut enim tenebræ mœstitiam, ita lux, animi lætitiâ designat. Item dum ÿ. 11 dicit, quod ceteræ terræ, nempe terræ gentilium, repleverint eam iniquitate *ab ore usque ad os*, significare vult Esdras totam eorum terram omni ex parte repletam esse iniquitatibus, more scilicet vasis ab imo usque ad summum, vel ab una extremitate usque ad aliam; per quod designatur, nullam sinceram fidem, pietatem, etc., in gentibus illis permansisse, sed omni iniquitati esse addictissimas, sic intendens alienare animos suorum ab omni societate ineunda cum illis; et præcipue, ne quovis titulo mulieres sibi ex gentibus assumerent, vel si assumpserint, juxta legem Domini repudiarent.

Q. 3. quomodo possit juxta legem Domini Esdras, si non præcipere, saltem suadere Judæis hoc modo: *Non queratis pacem eorum, et prosperitatem eorum, usque in æternum, quandoquidem etiam juxta jus naturæ facere debeamus proximis quod nobis rationaliter fieri volumus: pacem vero et prosperitatem rationabiliter volumus, etc.*

R. 1. sensum illorum verborum sic posse intelligi: Non queratis pacem eorum, id est nolite esse participes pacis eorum et prosperitatis, per conjugia scilicet filiarum eorum, nempe propter evidens subversionis periculum: et sic nullo modo verba Esdræ repugnant juri naturæ. Quia vero communiter interpretes intelligunt præcitata verba hoc modo, quod Esdras prohibeat, vel ad minus dissuadeat, ne ulla- tenus Judæi cooperentur paci et prosperitati genti- lium:

R. 2. Cum proximum ejusque profectum tempo-

ralem tantum licite diligamus in ordine ad summum bonum: bona temporalia ita aliis præstare, et impendere debemus, quatenus eos vel nos non impediunt a bonis æternis. Si ergo amicitia, aut beneficiorum impensio malis facta, reddat eos pejores, et nos in periculum seductionis conjiciat, ut erat in casu illorum gentilium, tunc non tenemur, quinimo prohibemur eis externa illa benevolentia signa exhibere, juxta illud quod dicit Christus Lucæ XIV: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores.... non potest meus esse discipulus, in quem locum S. Gregor. hom. 37 in Evang. ita scribit: Si vim præcepti perpendimus, utrumque agere (diligere scilicet et odisse) per discretionem valeamus: ut uxorem, et eos, qui nobis carnis cognitione conjuncti sunt, et quos proximos no- vimus, diligamus: et quos adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus.* Cum igitur gentes istæ summe adversarentur cultui divino, per Judæos exhibito, licite poterat Esdras seu præcipere, seu suadere, ne Judæi pacem cum eis quærent, etc. quia, illa data, proniores fuissent ad pervertendum populum, Deique cultum impediendum.

CAPUT X.

Esdras, convocatis omnibus Judæis, præcipit repudiari uxores alienigenas. Deputantur qui præsentint huic operi exequendo, et recensentur qui talia matrimonia contraxerant.

QUÆSTIO UNICA. — AN JUDEI LICITE CUM UXORIBUS ALIENIGENIS ABJECERINT ETIAM LIBEROS EX EIS NATOS.

Vers. 2: *Respondit Sechenias... ÿ. 3: Percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini.* Licet Sechenias, pacto cum Deo fœdere, offerat nomine suo et populi, cum matribus abjicere liberos; non tamen id adeo constare vide-

tur, saltem de facta omnimoda abjectione liberorum extra curam paternam: siquidem dici potest, quod per ea verba tantum velit indicare promptitudinem suam, et universi populi, in ordine ut toto corde serviant Deo, ejusque mandata servent, in hunc finem offerentes perpeti ea quæ videntur esse contra naturam; quasi dicerent: Si talis est voluntas Dei, non tantum uxores, sed et liberos ex eis natos abjiciemus.

Qui putant quod a parte rei matres abjecerint cum liberis, melius sustinent cum Ven. Beda et Cajetano in hunc locum, quod abjecerint a thoro et cohabitatione matres, et etiam liberos, licet patres curam sustentationis et bonæ educationis liberorum retine- rint. Et hinc textus non agit de absoluta ejectione, sed *juxta voluntatem Domini*, et piorum virorum, qui *timent præceptum Domini*, ut ÿ. 3 habetur. Juxta horum autem præscriptum videntur parentes liberos dimisisse ad aliqua quasi pædagogia, in quibus a viris timoratis instruebantur in vera religione, seu fide et cultu unius Dei.

Et sane, sic facere expediebat, ne si liberi apud patres mansissent, assiduo eorum intuitu, et amore inde exardescente, animi patrum ad matres repeten- das, contra præceptum Dei, accenderentur: vel si penitus abjecissent, obliiti paternæ obligationis, manifesto periculo æternæ damnationis liberos, et vicinarum regionum invidiæ se ipsos objecissent. Quæ omnia cavebantur, quando sic in locis publicis servatos et educatos edocebant renuntiare maternæ infidelitati, et per circumcisionem Domino et fidelium societati ex gentili femina natos consecrabant.

Utrum autem præmemorata mulierum alienigenarum separatio, seu abjectio, non tantum fuerit quoad torum et habitationem, sed etiam quoad matrimo- nii vinculum, inde dependet, an scilicet in V. Lege per libellum repudii matrimonium fuerit dissolutum necne.

DILUCIDATIO IN LIBRUM II ESDRÆ.

Præfatio.

Liber secundus Esdræ, qui probabiliter a Nehemia scriptus fuit, narrat quo pacto, reductis in Judæam exulibus, et jam instaurato templo, et constituta ex parte republica (quæ primo libro recensentur), etiam urbis jerosolymitanæ, murorumque et turrium ejus- dem instauratio, etiam invitit et repugnantibus ho- stibus, a Nehemia procurata sit, et republica optimis legibus stabilita.

S. S. XXVI.

Nehemiam sacerdotem fuisse manifestum est ex II Machab. I, 24. Ut genere et sanctitate, sic et natu- ræ dotibus excelluisse, vel inde colligitur, quod potentissimo Persarum monarchæ Artaxerxi Longi- mano et carus admodum et pro pincerna fuerit: quod officium non nisi primæ notæ aulicis concedi solet.

(Trente-cinq.)

PARS DECIMA QUINTA.

CAPUT PRIMUM.

Nehemias, audita Judæorum in patriam reductorum calamitate, sortem illorum deslet coram Deo; ejusque opem multis jejuniis ac precibus efflagitat.

QUESTIO UNICA. — QUO SENSU DICAT NEHEMIAS SE ET DOMUM PATRIS SUI PECCASSE.

Vers. 1: Verba Nehemiæ filii Helchiæ. Ex his verbis probabiliter deducitur, Nehemiam esse hujus libri scriptorem. Siquidem hunc videntur habere sensum: Hæc, et ea quæ sequuntur, sunt verba Nehemiæ, atque ab ipso conscripta sunt; neque enim proprie dicerentur verba Nehemiæ, nisi ab ipso scripta essent, utpote cum aliorum gesta æqualiter hoc libro referantur.

Et factum est, in mense casleu, anno vigesimo. Annus vigesimus intelligitur regis Artaxerxis. Sic enim habetur initio capitis sequentis: Factum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis. Verum quæri hic potest, quomodo Nehemias audierit afflictionem populi sui anno illo vigesimo, mense casleu, ac deinde capite sequenti, eodem anno, mense nisan narretur auxilium a rege petisse, cum mensis nisan præcedat mensem casleu. Variæ sunt responsiones, inquit Estius, sed simplicissima videtur esse, quod etsi apud Judæos in decursu anni, nisan præcesserit mensem casleu; ac proinde eodem anno judaico illa, quæ gesta sunt mense casleu, non possint præcessisse ea, quæ facta sunt mense nisan; tamen potuisse hæc fieri eodem anno vigesimo Artaxerxis; quia scilicet initium regni Artaxerxis potuit incepisse computari circiter a mense casleu, tuncque eodem regni anno mensem casleu sequetur mensis nisan. Nec hoc mirum videri debet: nam anni regum atque principum non incipiunt semper, etiam juxta modernum stylum, a calendis januarii, sed a mensibus, quibus thronum ascenderunt, inchoari solent.

̄. 6: Confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccarunt tibi. Et ego et domus patris mei peccavimus. Sic et Tobias dicit capite III sui libri: Ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. Et Daniel cap IX: Cum confiterer peccata mea, et peccata populi mei. Quidam hæc sic interpretantur, ut quamvis isti fuerint innocentes, tamen in confessione junxerint se peccatoribus, quia membra erant gentis peccatricis. Sed hoc dici non potest: nam tunc tantum dicere potuissent: Nos peccavimus; et non in singulari per vocem ego, aut per ̄ peccata mea confessionem suam coram Deo instituisent, nisi mentiri voluissent, casu quo toti innocentes fuissent. Dicendum itaque, quod etiam sancti veraciter profiteantur peccata sua, et agnoscant quod propter illa patiantur afflictiones divinitus

immissas. Quomodo autem multis modis justi inter peccatores participes fiant peccati ipsorum, et per consequens etiam vindictæ, et afflictionum temporalium, pulchre delineat S. P. Aug., lib. I de Civ. Dei. Cap. autem 8 sic discurret: Sub uno igne aurum rutilat, palea fumat, et sub eadem tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur: nec ideo cum oleo amurea confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita ut una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat, vastat, exterminat. Unde in eadem afflictione mali Deum detestantur, atque blasphemant: boni autem precantur, et laudant. Tantum interest, non qualia, sed qualis tribula patiatur. Nam pari motu exagitatum, et exhalat horribiliter cœnum, et suaviter fragrat unguentum.

Quare autem cum malis puniantur boni, explicat S. doctor, cap. 9, dicens: Boni non usque adeo se a delictis deputant alienos, ut nec temporalia pro eis mala perpeti se judicent indignos: excepto enim, quod unusquisque, quamlibet laudabiliter vivens, cedit in quibusdam carnali concupiscentiæ, et si non ad facinororum immunitatem... ad aliqua tamen peccata vel rara, vel tanto crebriora, quanto minorâ, etc. Adde defectum correptionis fraternæ, quæ sæpe sub peccato obligat, ob quem Deus afflictionem immitit, teste Aug. ibidem, sicuti et minus ordinatum vitæ atque temporalium amorum, etc.

CAPUT II.

Nehemias a rege petit, et impetrat veniam redeundi Jerosolymam, et eam instaurandi; quo perveniens, suos ad murorum instauracionem hortatur.

QUESTIO PRIMA. — QUOMODO NEHEMIAS AB ARTAXERXE OBTINERIT VENIAM REDEUNDI JEROSOLYMAP, EAMQUE REEDIFICANDI.

Vers. 4: Oravi Deum cœli. ̄. 5: Et dixi ad regem: Si videtur regi bonum... ut mittas me in Judæam, ad civitatem sepulcri patris mei, et ædificabo eam. Nehemias petitioni suæ præmittit orationem ex duplici capite. 1: ut apte, et debite, divinitus adjutus, petitionem suam coram rege exponat. Defectu hujus adjutorii implorati, quamvis justa existimemus nos petere, dici tamen potest nobis: Nescitis quid petatis, utpote non petendo eo modo quo res petendæ sunt. Sic Apostolus Petrus post transfigurationem Domini rem secundum se licitam petit dicendo: Faciamus hic tria tabernacula; et tamen increpuit eum Dominus. 2. Oravit Nehemias, ut Deus permoveret animum regis, et inclinaret, quo benevolus fieret penitenti.

Cum autem summa reverentia Persæ suorum septem-
era prævenirent, ipsisque injuriæ maximæ loco haberetur dehonestatio eorumdem, præcipue in ovis

bus amici tumulati erant: Nehemias urbem Jerusalem vocat civitatem sepulcri patris sui, ut hoc modo consensum regis facilius obtineat. Cum ergo amicus regis foret Nehemias, eo quasi motivo consensum ejus extorsit, quia violata erant parentum sepulera, quæ restituere, dum poterat, decebat filium et nepotem.

̄. 6: Dixitque mihi rex, et regina... Usque ad quod tempus erit iter tuum, et quando reverteris? Quantum temporis concessum sit Nehemiæ ad ædificandam urbem Jerosolymitanam, post quod redeundum ipsi erat in Persidem, nullibi exprimitur. Constat quidem Nehemiam per annos 12 mansisse in Judæa, ut patet hic cap. V, 14: nempe ab anno vigesimo Artaxerxis usque ad annum trigesimum secundum ejusdem, quibus annis ducem egit patriæ, et communem populi patrem; post quos rediit in Persidem ad regem. An simul et semel tantum temporis obtinuerit, non constat. Putant cum Tirino aliqui, primum tempus concessum, non excessisse spatium anni, post quem de indulto regis successive tempus prorogatum fuit ad salutem et prosperitatem populi judaici. Sed, ut jam dictum est, desuper nihil habetur in Scriptura.

QUESTIO II. — DE INITIO ET FINE SEPTUAGINTA HEBDOMADUM DANIELIS.

Ex Prophetia Danielis constat, quod 70 hebdomadæ initium suum desumant ab illo tempore, quo Judæis facultas data est reedificandi urbem Jerusalem. Unde cum in hoc libro de illa facultate data, et de reedificatione urbis Jerusalem agatur, non incongruum erit hic de 70 hebdomadibus tractare. Interim cum hæc materia admodum ampla, et vasta sit, eandem in plures partes dividemus. Primo itaque proponemus et exponemus prophetiam Danielis; secundo probabimus contra Judæos, quod ista prophetia agat de Christo, seu Messia, ac consequenter quod ipse jamdudum adveniret; ac tertio denique discutiemus, sub quo rege, et a quo regio decreto desumendum sit 70 hebdomadarum initium. Sit itaque

§ I. — PROPONITUR ET EXPONITUR PROPHETIA DANIELIS.

Cum propheta Daniel anno primo Darii Medi, quo jamjam absolvendi erant 70 captivitatis babilonice anni, fuis ad Deum precibus supplex postularet populi a durissima captivitate liberationem, exauditus a Deo, Gabrielis archangeli ministerio cognovit, non tantum quo tempore populus liberandus foret a temporali captivitate, sed etiam quo advenire deberet Messias, qui populum suum a captivitate spiritali dæmonis liberum, in libertatem filiorum Dei erat asseriturus, notatis fere singulis adventus, passionis, et mortis Christi circumstantiis. En verba prophetiæ, cap. IX, 24 et sequentibus: Tu ergo animadvertes sermonem, et intellige visionem. Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum. Scito ergo et animadvertes: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque

ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt: et rursum ædificabitur platea, et muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: et in medio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium: et erit in templo abominatio desolationis: et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio. Textus hebraicus paulo aliter habet, sed a Latino nihil discrepat; sic enim vertitur: Hebdomadæ septuaginta decimæ super populum tuum, et super civitatem sanctitatis tuæ ad consumendam prævaricationem, et ad sigillandum peccata, et ad expiandum iniquitatem, et ad adducendam justitiam sæculorum, et ad sigillandum visionem et prophetiam, et ad unguendum sanctitatem sanctitatum. Et scies, et intelliges ab exitu sermonis ad reverti faciendum, et ad ædificandum Jerusalem usque ad unctum ducem, hebdomadæ septem, et hebdomadæ sexaginta et duæ: redibit et ædificabitur platea, et fossa, et in coarctatione temporum. Et post hebdomadas sexaginta et duas excidetur Unctus, et non ei: et civitatem et sanctitatem corrumpet populus ducis venturi, et usque ad finem decimæ desolationes, et roborabit pactum multis hebdomada una: et dimidio hebdomadæ cessare faciet sacrificium et munus, etc.

Notandum autem, quod hic per hebdomadas non intelligantur hebdomadæ dierum, seu septem dies; sed hebdomadæ annorum, seu septem anni, prout fatentur omnes Hebræi cum Aben-Ezra ita scribente: Hebdomades hic intelliguntur de annis, ac si dixisset angelus: Septuaginta sabbatici sunt decisi. Hoc etiam inde patet, quod istud spatium dierum brevius, et nimis angustum sit tanto implendo mysterio; item quod reipsa tempore 70 hebdomadum dierum, seu spatio 490 dierum nihil eorum contigerit, quæ a Daniele prædicuntur; non enim tunc occisus est Christus, non attritus populus, etc. Adeoque in hac prophetia per 70 hebdomades intelliguntur 490 anni.

Sensus vero prophetiæ est hic: Septuaginta hebdomades annorum, seu anni 490 abbreviatae, seu decimæ, vel definitæ sunt, ut deleatur iniquitas: nam antequam finem habituræ sint, finem habebit peccatum, et adducetur justitia sempiterna; quia a decreto regis Persarum, quo permittetur iterum ædificari Jerusalem, fluent septem hebdomades annorum et sexaginta duæ, id est sexaginta novem, et tunc adveniet Christus dux, et incipiet ministerium suum obire; quod factum fuit in Christi baptismo, quando jam per annos 30 natus, incepit prædicare et ducem populi agere. Post completas autem illas 69 hebdomades, id est post 485 annos occidetur Christus, scilicet in decursu hebdomadis septuagesimæ; nam in ultima hebdomada ministerium suum obibat, confirmabit pactum, seu Novum Testamentum multis exhortationibus, miraculis, sacramentis, etc. In dimidio autem istius ultimæ hebdomadis, id est anno tertio completo, et quarto currente,